

Krzysztof MADEL SJ (red.), *Rozum i wiara mówią do mnie*
Wokół encykliki Jana Pawła II *Fides et ratio*
Wydawnictwo WAM Kraków 1999, ss. 264

W najnowszej encyklice *Fides et ratio* papież Jan Paweł II zwraca się w pierwszym rzędzie do biskupów, jako nauczycieli wiary odpowiedzialnych za jej przekaz, wskazując na zawsze ważną w myśli chrześcijańskiej relację między wiarą a rozumem. Zawarte we wstępie przesłanie, a szczególnie użyty przez Papieża obraz dwóch skrzydeł, za pomocą których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy, można odczytać także jako zaproszenie nie tylko dla chrześcijan, ale dla wszystkich poszukujących sensu. Zaproszenie to dotyczy nowego przemyślenia mającego swoją długą i burzliwą historię w chrześcijaństwie procesu przenikania się wiary i rozumu, prawdy objawionej przez Boga i myśli ludzkiej, poznania teologicznego i filozoficznego. Zaproszenie to dotyczy również próby poszukiwania nowych dróg prowadzących do budowania harmonii pomiędzy wiarą a rozumem. Odpowiedzią na to zaproszenie stały się zorganizowane w bieżącym roku liczne sympozja, konferencje oraz będące nierzadko ich wynikiem opracowania inspirowane

encykliką *Fides et ratio*. Jedną z takich publikacji jest praca zbiorowa napisana pod redakcją jezuitę Krzysztofa Mądela *Rozum i wiara mówią do mnie*. Redaktor, określając we wprowadzeniu ogólny cel podejmowanych rozważań, stwierdza, iż książka „nie jest oczywiście próbą pogodzenia Jerozolimy i Aten, ale próbą zrozumienia bogatego przekazu encykliki, próbą zrozumienia jej teologiczno-filozoficznego kontekstu, jakim jest tradycja Kościoła [...], próbą odczytania w świetle powyższych naszej dzisiejszej rzeczywistości” (s. 8). Tak zarysowany cel zostaje realizowany w trzech częściach pracy.

W części pierwszej *Czytając encyklikę* (s. 13-108) zamieszczone zostały artykuły nawiązujące ściśle do problemów poruszanych przez Papieża w encyklice. I tak K. Mądel w otwierającym pracę artykule *Soborowe rozmowy rozumu z wiarą* (s. 13-24) przedstawia kontekst historyczny z jakiego encyklika wyrasta i w jakim zastaje czytelnika. M. Wójtowicz poddaje refleksji zawarte w encyklice treści chrześcijańskiego Objawienia i ich recepcji przez człowieka w akcie wiary (*Na progu wiary*, s. 25-35). Problematykę relacji rozum – wiara połączoną w wyjaśnianiem terminów (*nauka, rozum*) podejmuje J. Bremer w artykule *Poznacie prawdę a prawda was wyzwoli* (s. 37-53). Dopełnieniem rozważań Bremera stanowią trzy następujące po sobie artykuły: S. Ziemiańskiego (*Między nadprzyrodzonym a filozoficznym obrazem Boga*, s. 55-71), B. Lisiaka (*Nauka i religia: konflikt czy dialog*, s. 73-86) oraz P. Gabora (*Nieporozumienie czy raczej niedowierzenie?*, s. 87-96). Ziemiański dokonuje omówienia w duchu encykliki dwóch źródeł prawdy o Bogu, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji wynikających z przeakcentowania jednego z nich. Lisiak rozpoczynając od przypomnienia najczęstszych przyczyn konfliktu nauka – religia, wskazuje na możliwości ich przewyciężenia i tworzenia różnych modeli dialogu nauki i religii. Natomiast Gabor wychodząc od krótkiej analizy języka encykliki, zasadniczo koncentruje się na ukazaniu pozorności dychotomii między wiarą a rozumem. Artykuł zamykający pierwszą część *Ku harmonii poznania racjonalnego i zaufania Bogu* (s. 97-109) autorstwa L. Lenartowicza i J. Koszteyn przedstawia niebezpieczne dla człowieka konsekwencje wynikające z rozdzielania tzw. nowoczesnej „racjonalności” od wiary oraz wskazuje na sygnalizowane przez Papieża sposoby przewyciężenia zaistniałego rozdziału.

Część druga *Słuchając historii* (s. 109-205) podejmuje problematykę spotkań, czasem bardzo burzliwych pomiędzy wiarą a rozumem w perspektywie historycznej. I tak w pierwszym artykule *Racjonalność, racjonalizm, wiara* (s. 111-123) Z. Szymczyk wskazuje na zawsze obecną w teologii chrześcijańskiej racjonalność oraz napięcia, do jakich dochodziło między teologią a różnymi odmianami nowożytnego racjonalizmu, kwestionującego racjonalność teologicznych poszukiwań. Natomiast dzieje kształtowania się relacji pomiędzy *fides et ratio* na przykładzie dorobku wybranych myślicieli (od św. Augustyna aż po Mikołaja z Kuzy) stanowią przedmiot rozważań w artykule M. Tomaszewskiego *Rozum i wiara w chrześcijańskim średniowieczu*, (s. 125-151). Z kolei zaprezentowanie poglądów dwóch najwybitniejszych empiryków brytyjskich (J. Locke’a i D. Hume’a) stanowi cel artykułu J. Salamona *Ćwiczenia umysłowe brytyjskich empiryków* (s. 153-174). Myśli rosyjskiego filozofa Lwa Schestowa (1866-1938) poświęcone wierze zostają przedstawione w artykule A. Maslenikowa *Stracić rozum, aby zyskać Boga?* W ostatnim artykule części drugiej, odbiegającym znacznie od poruszanej w niej problematyki K. Wołodźko (*Niepokoje nowej ery*, s. 195-205) ukazuje, jak chrześcijańskie ujęcie spotkania Boga i człowieka stoi w wyraźnej opozycji do poglądu, jaki w tym względzie wyznaje *New Age*.

Część trzecia *Patrząc w przyszłość* (s. 207-252) stanowi próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o kształt spotkań rozumu i wiary w trzecim tysiącleciu. D. Kowalczyk w artykule *Co mają wspólnego Ateny, Jerozolima i Indie?* wskazuje z jednej strony na obecne współcześnie przejawy rozdziału między wiarą a rozumem; z drugiej na kulturę azjatycką jako nowe wezwanie dla Ewangelii. F. Stróżewski w artykule *Czy wiara i rozum muszą być przeciwstawne* podejmuje próbę przebadania występujących w historii zagadnienia przyczyn konfliktu pomiędzy wiarą a rozumem. W tym artykule, tematycznie związanym bardziej z częścią drugą książki, Stróżewski szuka odpowiedzi na pytanie: czy istotnie wiara i rozum różnią się od siebie nie tylko źródłem, ale i przedmiotem poznania? Ponownie tematyka kształtu przyszłych spotkań wiara – rozum zostaje podjęta w rozmowie na temat encykliki i perspektyw dialogu między kulturą i wiarą. W rozmowie tej, która stanowi ostatni fragment omawianej książki (*Granice, których nie trzeba pokonywać*, s. 237-252) zasadniczo powtórzone zostają wnioski, do których jej uczestnicy (Bremer, Lennartowicz, Lisiak, Mądel i Wójtowicz) dochodzą w swoich zamieszczonych w pracy artykułach.

Podsumowując można stwierdzić, że książka Mądla stanowi udane dopowiedzenie w toczącej się po wydaniu encykliki *Fides et ratio* dyskusji na temat jej treści. Z uznaniem należy przyjąć prowadzone analizy encykliki prowadzone przez Mądla, Bremera czy Kowalczyka. Jednak wielość podejmowanych tematów i stopień ich ogólności kryją w sobie pewne niebezpieczeństwo w postaci skrótów i uproszczeń, a szczególnie powtórzeń (por. s. 44-46, 77-79, 118, 234-235). Pomimo to omawiana praca jest godna polecenia dla wszystkich zainteresowanych poznaniem szerszego kontekstu zagadnień związanych z relacją wiara – rozum i może stanowić interesujące dopełnienie pochodzących z tego samego okresu najnowszych opracowań odwołujących się do encykliki *Fides et ratio*, takich jak: I. Deca (red.), *Na skrzydłach wiary i rozumu ku prawdzie*, Wrocław 1999; S. Rabieja (red.), *Prawda wobec rozumu i wiary*, (Sympozja 31) Opole 1999; G. Witaszek CSsR (red.), *Wiara i rozum. Refleksje nad encykliką Jana Pawła II „Fides et ratio”*, Lublin 1999.

ks. Andrzej Anderwald